

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KİMLİK TARTIŞMALARI VE MEDYANIN ROLÜ: KOSOVA ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. HÜSEYİN ÇELİK¹

İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi

Görsel İletişim Tasarımı Bölümü

İstanbul

ABSTRACT

Globalization has been prepared financial concerns and resulted in the globalization of culture. Today, People exposed to the culture imposed on it began to question their own identity and headed towards various searches. Therefore, the formation of cultural identity is emerging. The globalization of culture by destroying the structure of the nation-state leads to the emergence of a variety of cultural formations. The ultimate goal is the formation of a state of the resulting entities. The role of the media is very important in this process. This article put forth the relationship between globalization and cultural identities in the formation of the role of the media. Identity debate the role of the media were examined to determine Kosovo's nationalization process. In this process the transfer of cultural values and the effect of the adoption of the media is remarkable. The facing the media in terms of ethnic and polyphony to the formation of cultural identities is continued to contribute to this process. Therefore, for the division and fragmentation of nation states is in the process. In this process, more emphasis on cultural identities in media is accelerated the process.

Key Words: Globalization, Cultural Identity, Media, Kosovo.

Globalization, Identity and the Role of Media: The Case of Kosovo

ÖZET

Küreselleşme finansal kaygılarla hazırlanmış ve kültürün küreselleşmesi ile sonuçlanmıştır. Günümüzde kendisine dayatılan kültüre maruz kalan insanlar kimliklerini sorgulamaya başlamışlar ve çeşitli arayışlara yönelmişlerdir. Bu nedenle kültürel kimlik oluşumları ortaya çıkmaktadır. Kültürün küreselleşmesi ulus devlet yapısını tahrip ederek çeşitli kültürel oluşumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ortaya çıkan oluşumların nihai hedefi bir devlet oluşumudur. Bu süreçte medyanın rolü çok önemlidir. Bu makalede küreselleşme ile kültür arasındaki ilişki ortaya konularak kimliklerin oluşumunda medyanın rolü üzerinde durulmaktadır. Kimlik tartışmalarında medyanın rolünü ortaya koymak amacıyla Kosova'nın devletleşme süreci incelenmiştir. Bu süreçte kültürel değerlerin aktarılmasında ve benimsenmesinde medyanın etkisi dikkat çekmektedir. Kültürel kimliklerin oluşumuna çok seslilik ve etnik açıdan bakan medya bu sürecin devam etmesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle ulus devletler için bölünme ve parçalanma süreci devam etmektedir. Bu süreçte medya kültürel kimliklerin üzerinde daha fazla durarak süreci hızlandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kültürel Kimlik, Medya, Kosova

¹ Hüseyin Çelik, Yrd. Doç. Dr. İstanbul Arel Üniversitesi, hucelik@gmail.com.

Giriş

Küreselleşme olgusunun boyutları geniş bir tartışma alanı bulmuştur ve bulmaya devam etmektedir. Küreselleşme, sermayenin ve pazarın konusu, kültürün aşırı merkezileşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır ve gelişimini günümüzde de aralıksız sürdürmektedir. Dünyada çapında ortaya çıkan ekonomik krizler ve bu krizlerin çeşitli boyutlarda devam etmesi (kapitalist) küreselleşmenin sonucu olarak görülmektedir. Krizler finans sektörü odaklı olmasına rağmen kültürel krizlere de yol açmaktadır. Kültürün ticarileşmesi, parayla alınıp satılabilen bir meta haline dönüşmesi ile kültürel yapıtlar küresel sistemin bir ürünü ve bir aracı haline gelmiştir. Böylece finansal alanda yaşanan bir kriz küreselleşen kültürel alanını da etkilemektedir.

Kültürün küreselleşme ile aşırı merkezileşmesi ve böylece belli ellerden kültür yayılımı birçok yerde insanları çeşitli arayışlara doğru itmektir. İnsanlar ya kendilerine dayatılan bu kültürü alarak pazarlanan kültürel dünyaya entegre olacaklardır ya da daha da içe dönecekler ve dış dünyadan soyutlanarak kendi kültürünü yaşamak için mücadele edecektir. Her ikisini de yaşamak isteyenler sonuçta bir kültür krizi ile karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü birinin, bir diğeri üzerine baskın olma sürecinde çeşitli mücadele alanları oluşabileceğinden insanların bu güçlü çarpışma mekânlarının ortasında kalmaları söz konusu olmaktadır.

Kültürün homojenleşmesi farklının ortadan kaldırılmasına, kendi yerinden çıkarılmasına neden olmakta, böylece insan tek boyutlu hale getirilmektedir. Bunun sonucunda köklerinden koparılma, tüm patikaların, hikâyeleri üreten pratiklerin terkedilmesi ve böylece kaybolma, sadece sunulana tutunma tehlikesi oluşmaktadır. Küreselleşme finans sektörlerinin yükselen beklentileriyle hazırlanmış ve arkasında her türlü merkezileşmeyi, sektörleri sürüklemiştir. Küreselleşme tartışması bitmeyen bir tartışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Asıl tartışma ise evrenselcilik ile farklılık arasında son birkaç yüzyıldır sürmektedir. Evrenselcilik aydınlanma sürecinin sonunda büyük anlatılarla oluşturulmuş modernizm projesinin bir sonucudur. Modernizm projesinin eleştirilmesi, yer yer başarısız olması pek çok tartışma açmıştır. Bu tartışmalar içerisinde geleneklerin ön plana çıkarılmasına dayanan kültürel kimlik kavramının öneminin artması, tartışmalara ve insanların ikilem yaşamalarına neden olmaktadır. Bir yandan küreselleşme ile tek elden kültür dayatmaları, diğer yandan

kültürel kimliklere dair arayışlar ve mücadeleler. Burada kısıcılığa sapmayan bir uzlaşma iletişimi sağlamak yerine mücadelenin tekrar tekrar sürmesi, keskinleşmesi küresel kapitalist sistemin işine yaramaktadır. Mücadelenin devamlı surette yaşanması ve bunun çağdaşlık, demokrasi gibi kavramlarla birleştirilerek normalleştirilmesi ile bir yandan kültür emperyalizminin hâkimiyeti sürdürülmektedir. Geçmişte modernizm ile ulusal kimlik şeklinin oluşması sorunsuz, pürüzsüz gitmemiştir, günümüzde ise etniklikleri yukarda bir düzeyde birleştirmiş, kaynaştırmış gibi görünen bu kültür şeklinin kırılanaşarak yerine kültürel kimlik kavramının ön plana çıkarılması, pek çok yerde askeri, siyasi mücadelelerin zeminini oluşturmuştur. Bu süreçte kaçınılmaz biçimde medyanın rolünün sorgulanması gerekmektedir. Kültür oluşumlarının yerleştirilmesi ve yayılmasında önemli işlevler üstlenen medyanın etkisi küreselleşme sürecinde de devam etmektedir.

Bu makalede, küreselleşme ile ortaya çıkan çeşitli kültürel oluşumların üzerinde durulmuş ve bunların meydana gelmesi sürecinde medyanın rolünün ne olduğuna değinilmiştir. Öncelikle konu ile ilgili kavramlar açıklanmış ve bu kavramlarla ilgili araştırmalar ile akademisyenlerin görüşlerine yer verilmiştir. Bu makalede nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır: Öncelikle küreselleşme kavramı ve küreselleşme ile ilgili gelişmeler üzerinde durulmuştur. Ardından küreselleşme ile kültür arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Daha sonra küreselleşme sürecinde kimlik tartışmaları konusuna geçilmiştir. Kimlik tartışmalarında medyanın temsiline göz atılarak Kosova'daki bağımsızlık sürecinde batının yaklaşımını yansıtan haberler, Türkiye basınının dış haberler bültenlerinden ve haber sitelerinden alınarak incelenmiştir. Böylece Kosova'nın ulusallaşmasına giden süreçte (ulusal, alt-üst, etnik, dini, kültürel, vd.) kimlikler ile medya arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada tarihsel koşulları içerisinde ulus devlet biçimindeki Yugoslavya'nın parçalanma süreci ve bu bölgede küreselleşmiş medyanın etkileri ortaya konulmaya çalışılmış, ilgili literatür taranmıştır. Sayısız soykırım suçlarının işlendiği, ağır yıkımla tarihe geçen bu savaş sürecinde konuyla ilgili basındaki haberler, bu haber metinlerinin taşıdığı anlamlar çözümlenmiştir.

Küreselleşme ve medya arasındaki ilişkiyi medyanın işlevlerinde bulmak mümkündür. Medyanın işlevleri arasında bulunan enformasyon yani haber verme işlevi küreselleşme sürecinin yönetilmesine katkıda bulunmaktadır. Kültürel değerlerin pazarlanmasında, aktarılmasında ve benimsetilmesinde medyanın etkisi önem taşımaktadır. Kolektif kimlikten kültürel kimliğe geçiş sürecinde ulus devlet yapısının da sarsılmaya başlaması dikkat çekicidir. Ulus devlet içerisinde ortak bir kültür yapısı oluşturma çabaları kültürel kimliklerin öneminin artmasıyla güç kaybederken, çözüm bekleyen ağır tartışma konuları haline gelmiştir. Örneğin, Balkanlarda ve Kafkaslardaki çok kültürlü yapı ulus devlet oluşumunu ya da eski mekanizmalarla var olmasını zorlaştırmaktadır. Her kültürel kimliğe siyasi hakların verilmesi ile beklenen çok seslilik daha önce kazanılmış hakların sorgulanmasına da yol açmaktadır. Bu sürecin bir parçası olan medyanın davranışları ve her kültürel oluşuma etnik açıdan bakma yönelimleriyle etnik sorunlar su yüzüne çıkmakta ve pek çok açıdan sorgulanmaya başlamaktadır. Bu nedenle küreselleşme sürecinde medyanın kültürel kimliklerin ön plana çıkarılmasındaki rolü ve öneminin üzerinde durulması gerekmektedir.

Küreselleşme Süreci

Son çeyrek yüzyılda bilim ve teknik alanında yaşanan gelişmeler, özellikle de iletişim, ulaşım teknolojilerindeki ilerlemeler insanların herşeye çabuk ulaşmasına, yakın iletişime zemin hazırlamıştır. Devam eden bu yapılanma süreçleri küreselleşme olarak adlandırılmaktadır. Küreselleşme kavramı Stuart Hall'a göre, "küresel ölçekte işleyen ve sınırları aşarak, toplumları ve kurumları yeni mekan-zaman bileşimlerinde entegre edip, bağlayarak, gerçekte ve deneyimde dünyayı birbirine daha bağlı duruma getiren süreçler" şeklinde tanımlanmaktadır (Hall ve diğerleri, 1992:277). Anthony Giddens ise "küreselleşme ile dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşarak, uzak yerelliklerde yer alan olayların kilometrelerce ötesinde olaylarca şekillendirildiğini veya bunun tersinin olduğunu" söylemektedir (Giddens, 1993:528).

Küreselleşme çok uzun yıllardır mevcut olan bir süreci ifade etmektedir. Fakat küreselleşmenin kimliği tahrip eden değişimlerle birlikte yeni bir aşamaya geçildiği ve bunun daha hızlı ve büyük olduğu değerlendirilmektedir. Yeni teknolojiler ve yeni örgütlenme biçimleri, kısa ömürlü popüler ürünleri ve tüketim biçimleriyle sermayenin hızla akışı ve yer değiştirmesi, ulusal ekonomilerin ayakta kalma koşullarının değişmesi

küreselleşmenin bugünkü görünümününü anlatmaktadır. David Harvey buna “zaman-mekan sıkışması” da demektedir (Harvey,1999:334). Tüm gelişmeler sonucunda zaman kısalmıştır. Zaman-mekan sıkışması sanayi devriminden sonra başlamış ve son yıllarda çok hızlanmıştır. İnsanların küreselleşme ile birbirlerine daha fazla yakınlaşması zamanın kısalmasına neden olmuştur. Zamanın kısalmasıyla küresel bir kültürün oluşturulması kolaylaştığı gibi, manipüle edilmesi de kolaylaşmıştır. Bu durumun yaşanmasına neden olan süreci şu şekilde incelemek mümkündür:

1980’li yıllardan itibaren ekonomik koşulların değişmesi sonucu yeni arayışlara yönelen kapitalizm, bir takım yeni girişimlerle, ekonomik yaşamdaki egemenliğini sürdürmeyi amaçlamıştır. Mekânın zaman aracılığıyla yok edilmesi günlük yeniden üretime giren meta bileşimini köklü şekilde değiştirmiştir. Örneğin yerel üretilen yiyecekler dahi küresel şekilde dağıtılmaya başlanmıştır (Harvey, 1999: 334).

Küreselleşme, değişim, el değiştirme ve devamlılıkla birlikte anılmaktadır. Hem değişimi hem de değişimin devamını hedeflemektedir. Küreselleşme ile birlikte küresel ekonomi kuramı ortaya çıkmıştır. Küresel ekonomi, küresel şirketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni oluşan küresel ekonomide kültürel ürün ve pazarlar ile iletişim ve enformasyonun önemi artmıştır.

Küreselleşmeyi insanların ve toplumların birbirine yakınlaşması olarak yorumlayanlar olduğu gibi, iki kutuplu dünya gerçeğinin daha da belirginleştiğini vurgulayanlar da bulunmaktadır. Küreselleşmeyi yeni bir olgu olarak tanımlayanlar arasında kimileri bu olguyu daha çok teknolojik gelişmelere bağlamakta (teknolojik-gerçekçiler), kimileri soğuk savaş sonrası Doğu Bloku’nun yıkılması ve serbest piyasa modelinin üstünlüğünün ortaya çıkmasını neden olarak göstermekte, böylece piyasa ekonomisinin bir dünya sistemi haline gelmesinin kaçınılmazlığı üzerinde durmakta (serbest piyasacılar ve hiper küreselleşmeciler), kimileri de küreselleşmeyi modernite kriziyle ilişkilendirmektedir (post-modernistler veya liberal-çoğulcular). Bugünkü küreselleşmeyi kapitalizmin yeni bir evresi olarak yorumlayan ve geçmişle bağlayanlara göre de (neo-marksist yaklaşım), yaşadığımız süreç kapitalizmin ve serbest piyasanın yayılması ve derinleşmesi anlamından başka bir anlam taşımamaktadır (Koray, 2003:1).

Küreselleşme olgusunu siyasal bakımdan incelediğimizde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Modern dönemde ulus devletlerin önem kazanmasıyla ulusal kimlik kavramı ortaya çıkmıştır. Ulus devletin gözden düşmesiyle, küreselleşmenin hızlanması ve zaman-mekan sıkışması süreçleri ulusal bağları ve kimlikleri etkilemiştir (Larrain, 1995:212). Hall'ın öne sürdüğü gibi evrenselleşme eğilimleri derinleştikçe, belirli halklar ve gruplar ve toplumsal kesimler kendi farklılıklarını göstermek için daha hızlı uğraşmaktadır ve kendi yerelliklerine daha fazla bağlanmaktadır (Hall, 1991:28). Bunu görmek için Sovyetler birliği özellikle Kafkaslar ve Yugoslavya gibi ülkelerin çözülmesine bakmak yeterlidir. Aslında kültürün küreselleşmesiyle içerisinde gizli olan kültürel homojenleştirme olgusu ulusal kimlikleri yok etmektedir. Ulusal kimlikler çözülürken ayrılıklar boy göstermeye başlamıştır.

Küreselleşme ile birlikte sınırların ortadan kalkması ötekine göre biz'in yeniden konumlandırılmasına yol açmıştır. Böylece mücadele alanı daralmıştır. Küresellik ve yerellik gibi zıt kutuplar bir araya gelmiştir. Bu aşamada kolektif kimlik önemini kaybetmeye başlamıştır. Küreselleşme, kültürel homojenleşmeyi bozmaya başlamıştır. Ulus devletin eski önemini kaybetmesiyle ulusal kimlik, aşırı savunmacı ve saldırgan bir niteliğe bürünerek ırkçılığın artmasına zemin hazırlamıştır. Buna tepki olarak cemaatleşme artmaya, güçlenmeye başlamıştır. Parçalanmışlık, bölünmüşlük ve farklılığın önem kazanması kültürel kimlik biçimlerinin oluşmasına neden olmuştur. Kültürel kimlik ile geleneksel kimlik kavramı kökten değişmiştir. Küreselleşme sonucunda küresel kimlik kitleleşme eğilimine girmiştir. Bu eğilimde ideal duyguların yerini fiili olgular, amaçların yerini araçlar almaktadır. Bireyler toplumsal değerlerden siyasi ve kültürel katılımı yabancılaşma olgusuna geçmektedir. Bireyler çeşitli güç odakları tarafından tüketime yönlendirilmektedir (Akdemir, 2010:46).

Küreselleşme ile birlikte din önemli bir yara almıştır. Bu aşamada dine farklı yorumların getirildiği cemaatler önem kazanmaya başlamıştır. İnsanlar küreselleşme ile kendilerinin dini duygularını temsil eden, tüketim esasına dayanan bir küresel olgu ile karşılaştıklarından bu temsili, dini cemaatlerde bulmaya başlamışlardır. Geleneksel dinler israfı karşı olduklarından tüketimi bir türlü onaylamamışlardır. Oysa cemaatler tüketime farklı yorumlar getirdiklerinden kapitalist sistem tarafından sempatiyle karşılanmaktadır.

Küreselleşme olgusundan iletişim sektörünün ve medya endüstrilerinin etkilendiği görülmektedir. Küreselleşme ile medya arasında hızlı bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşimde ilk olarak kültürel biçimlerin aynışması ve standartlaşması görülmektedir. Kültürel istilalar sonucu yeni melez kültürler oluşmuştur. Tüm kültürler özellikle etnik kültürler tehdit altındadır. Öte yandan küreselleşme mal ve hizmetlerin, enformasyon ve iletişim ürünlerinin sınır tanımadan ülkeler arasında serbest dolaşımını hedeflemektedir. Bu durum öncelikle markaların sınırları aşmalarıyla başlamıştır. Coca Cola, Mc Donald, Sony, Disney gibi şirketlerin ürünleri sadece bir veya bir kaç ülkede değil tüm dünyada tanınır ve satılır ürünler haline dönüşmüştür. Bir evdeki malların değişik ülkelere ait mallar olmaları artık doğal hale gelmiştir. Televizyon kanalları uydu teknolojisinin gelişmesiyle sayısız televizyon kanalı dünyanın her tarafından izlenebilir hale gelmiştir.

Küreselleşme ile değişik kültürler baskın kültürün egemenliği altında melezleşerek bir başka şekle dönüşmektedir. Örneğin Almanya'da *Cartel* grubu Türk ve Alman kültürünü harmanlayıp egemen Amerikan kültür ürünlerinden olan rap tarzında müzik yapmaktadır. Buna kültürel melezleşme denilmektedir. Kültürel kodlar bir kültür türüne ait olmayıp birden çok kültürü harmanlayıp bir üçüncü kültür ortaya çıkmaktadır. Aslında farklı kültürler karşılaştığında bir birini alt etmek istemekte ve genellikle biri diğerine baskın çıkmaktadır. Örneğin Batı ve İslam kültürleri bir araya geldiğinde biri, bir diğeri üzerinde üstünlük kurmaya çalışmaktadır. Kültürlerarası bu çatışma melezleşmeye neden olmakta ve melez kültürler ortaya çıkmaktadır. Örneğin Almanya'daki Türk işçilerinin oluşturdukları melez kültür şekilleri ile Fransa'daki Arap Müslümanlarının oluşturdukları melez kültür şekilleri bu duruma en iyi yansıtan örnekler olarak sayılabilir.

Elektronik aygıtların, teknolojinin bu denli genişlemesi Mc Luhan'ın öngördüğü "küresel köy" kavramına geçişi kolaylaştırmıştır. Enformasyon ve iletişim aygıtları küresel ekonominin gelişimini sağlamış ve bir takım tele aktiviteler ortaya çıkmıştır. Tele alışveriş, tele konferans, tele eğitim ve son olarak internet ile satıcı ile alıcı birbirlerini görmeden, konuşmadan ulusal sınırları ortadan kaldırarak kolayca alışveriş, ticaret, yapabilmektedir. Bu değişim XIX. ve XX. yüzyıldaki ticaretin gelişme şeklinden tamamıyla ayrı bir olgudur. Çünkü bu devirde ticaret eski, geleneksel

yöntemlerle yapılmaktaydı. Ülke çapındaki eğlence endüstrisi artık önemini yitirmiş/etkinliğini genişletmek ve yaşamak için uluslararası olma ihtiyacını duymuştur. Ülkelerin ticarete oynadıkları rol azalmış, şehirler önem kazanmaya başlamıştır. Ekonominin itici gücü artık New York, Londra, Tokyo, Seul gibi şehirlerde aramak gerekli hale gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte Batı ile Doğu arasındaki fark belirgin şekilde kendini hissettirmeye başlamıştır. Aslında Avrupa'nın ötekiyi kurması (önce ötekiyi Doğu Bloku, günümüzde ise İslam veya diğer ülkeler olarak) ve biçimlendirmesi dünyanın diğer bölgelerindeki anlayışa uygun düşmemiştir. Avrupalılar kendilerini merkezde gören diğerlerini ise çevreye yerleştiren anlayıştadırlar. Çevre, akıllı oluşturmak için merkezi hammadde olarak işgücünü destekleyecektir. Bu nedenle Avrupa'nın ötekiyi oluşturması sorunlu hale gelmektedir. Böylece modernizmin evrensel kurallarına Avrupalı, akılcı özne açısından bakmakta ve tüm kültürleri kendi birliğine indirgemektedir. Tarihselci kurallar ise “öteki” ye kendi tek ve özgün kültürel yapısı açısından bakmakta ve farklılık ile bölünmüşlüğü öne çıkartmaktadır. Evrenselci bakış açısı ötekinin özgünlüklerini görmezden gelirken, tarihselci bakış açısı “öteki”nin oluşumunu aşağı ve daha az insani görmektedir (Larrain, 1995:196). Böylece ötekine bakış açısı sadece Avrupa'nın feodal geçmişinden değil, diğer bölgelerin o anki konjonktürel gerçekliğinden kaynaklanmaktadır (Larrain, 1995:197).

Kültürel kimliğin ortaya çıkışı her zaman sorunların ortaya çıkmasından sonra olmaktadır. Örneğin işgal ve sömürgecilik gibi sorunlar kültürel kimliğin ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Küreselleşme ile birlikte kültürlerin dönüşmesinin en önemli nedeni küresel sistemin kültürel mantığıdır. Küreselleşme kendi iç dinamikleri nedeniyle kendine göre bir düzen meydana getirmektedir.

Küresel Sistemin Kültürel Mantıkları

Küresel sistemde kültürel mekanizmanın nasıl işlediği konusunun üzerinde durulması gerekir. Küresel sistemde zaman ve mekân bakımından değişimin yaşanmasından kültürel kimlikte etkilenmiştir. Daha önce oluşan kapitalist kimliğin kültürel uzamı değişmeye başlamıştır. Aslında kapitalist kimliğin uzamı modernizm, postmodernizm ve gelenekselleşme olarak gösterilmektedir (Friedman, 1994:91). Modernizm doğa ve gelenekselliğe karşı akılcılığı egemen kılan bir yaklaşımdır.

Gelenekselleşme ise modern yapıya karşıt olarak doğan muhafazakâr yapıyı önemseyen bir şekilde sahiptir. Geleneksel düşünceye göre gelenek modern yapıda baskı altında tutulmaktadır (Friedman, 1994:91). Bugüne kadar oluşturulan ahlak ve kurallar ile modernist yapı tehdit altındadır. Postmodernizm ise kültür üzerine materyalizmin yaptığı saldırıya ve kültürün anlam ve değerlerinin ortadan kaldırılmasına karşıdır.

Modernizmin getirmiş olduğu yapı üç kutupludur. Bu kutuplar modernizmin bağlı olduğu kültür ve doğa olarak konumlandırılır. Kültür gelenekselcilik olarak, doğa ise postmodernizm olarak yerini almaktadır. Modernizm kültür ve doğanın baskısına karşı bir yapılanma olarak gelişmektedir. Modern kimlik uzamı ise modernizmin kültür kutbunda yer alan gelenekselcilik ve doğa uzamında yer alan ilkelcilikten oluşmaktadır. Modernizmde karşı tarafta yer alan postmodernizm kültür ve doğanın tüm değerlerini alkışlayan ve modernizmin izlerini silmeye çalışan karşı bir pozisyonda yer almaktadır (Friedman, 1994:93). Postmodernizm modernizme karşıt pozisyonda dururken onun olanaklarından azami şekilde yararlanmaktadır. Modernizmin akılcılığın gelişmesi ile kültür ve doğanın izlerini silme hedefi başarısızlığa uğramaktadır.

Oluşan bu mantıksal düzen kimlik krizleri tarafından kışkırtılmıştır. Böylece bu kutuplaşmanın doğmasına neden olmuştur. Modernist kimlik bireyselleşmenin ve sosyal gelişmenin mümkün olmasıyla kapitalist olmayan aile, toplum ve din gibi oluşumlardan kurtulmasıyla meydana gelmiştir. Bu dönüşüm bir küresel sistemde modernist bölgenin genişlemesine yeni hegemonik merkezin büyümesine bağlıdır. Genişlemenin bittiği ve dönüşümün azaldığı yerde modern kimliği giderek sürdürmek zor hale gelmektedir. Bu nedenle modernizm saldırılar karşısında daha fazla isterik, aşırı olma eğilimine girmektedir. Böylece dünyada birikimin yer değiştirme döngüleri ile kültürel kimliğin döngüleri arasında bağlantı kurulmaktadır (Friedman, 1994:94). Günümüzde tartışılan şey modernist kimliğin gücünü yitirmesi ve kültürel kimliğin önem kazanmasıdır. Bu durum bizleri cemaat ve cemiyet tartışmasına götürmektedir (Friedman, 1994: 94). Aslında modernizmin hedeflediği cemiyet olgusunun değer kazanması onun gücünü yitirmesine de neden olmuştur. Cemiyet kavramının önemini yitirmesi tepkisel modernizm düşüncesinden beslenmektedir. Çünkü modernizmin insanlığın temel sorunlarını çözmemesi ona karşı tepkilerin artmasıyla sonuçlanmıştır. Bu nedenle

insanlar çeşitli arayışlara girmişler ve kendi içlerine dönerek cemaat olgusunun tekrar doğmasına zemin hazırlamışlardır.

Dünyadaki kapital döngüsü ve kapitalin sık yer değiştirmesi insanların cemiyet yerine parça parça olma durumunu artırmaktadır. Örneğin Güneydoğu Çin, Güneydoğu Asya'nın çoğu, Brezilya, Hindistan gibi ekonomik büyüme ve kapital ithalatına açık bölgelerde bu durum söz konusudur. Modernizmin batıda azalması, azınlığın dinsel mezheplerin ve değişik geleneklerin ortaya çıkması ve Güneydoğu Asya'da modernizmin değişik olarak yorumlanması ve Yeni Konfüçyüsizmin oluşması gibi durumlar yaşanmaktadır. Avustralya'da (günümüzde Avrupa'da) artan mali kriz, artan işsizlik nedeniyle toplumun modernizmin sosyal demokratik değerlerin çözülmesine, ırkçılığın ve gelenekselciliğin dirilmesine, köklere dönülmesine neden olmaktadır. Eğer ulusaltı bir olgu olarak Avrupa'da azınlığın rönesansı olursa, ulusal kimliklerin etnikleşmesi hali olacaktır (Friedman, 1994:95).

Dünyada modern olsun modern olmasın kültürün küreselleşmesi süreci devam etmektedir. Kültürün küreselleşmesi ile Coca Cola, t-shirt ve transistör gibi evrensel oluşumlar ortaya çıkmaktadır. Yani batı kültürünün bu şeyleri ve sembollerin çoğunda yaşamaktadır. Hegemonya kuvvetli olduğunda ve arttığında kültürel uzam aynı şekilde homojenleşir. Spagetti İtalyan olur. Diyalektlerin çoğu lisan olur. Kültürel farklılıklar standart ve standart olmayan şekilde doğrular doğru olmayanlara doğru gider. Gücün oluşumun kültürel doğası dünya ölçüsünde ucuz kumaşlara, bardaklara, teneke kutulara, transistörlere dönüşür. Bu güç merkezde üretilen çevredeki yerel kimliğin belirli kilit sembollerine doğru gider. Afrika kumaşı olur. Avrupa'da satılan hiçbir şey ve grup için ayrı bir kalıp oluşmaz. Tüm bunlar günümüzde değişmektedir. Batı kumaşı dışarıdan ithal edilmektedir. Kültürel çoğulluk dünyanın gerçek postmodernizasyonu olarak bir batıya ait deneyimdir. Etnikleştirme ve kültürel çoğulluk hegemonyalaşma dünya kültürel hiyerarşinin ve kültürel asimilasyonundan oluşan bir batı deneyimidir (Friedman, 1994:100).

Küreselleşmenin yanı sıra milliyetçilik akımı dünyanın birçok bölgesinde etkileyciliğini günümüzde de sürdürmektedir. Milliyetçiliğin “metafizik ürpertisini” hissedip, bir ölçüde buna tarihsel deliller de getirme istidadında olan her cemaat bu

çağrıya koşmakta, dünyanın siyasi haritasını değiştirmek istemektedirler. Bu yüzden birçok siyasi toplumun içinde meydana gelen iç karışıklıklarda, kendi milli devletlerini kurmak isteyen “ayrılıkçı güçler”in dahli vardır. Sovyetler birliği yıkıldıktan sonra Baltık, Kafkaslar ve Orta Asya’da, Balkanlar ve Bosna’da, İngiltere, İspanya, Ortadoğu’da ve Türkiye’deki ayrılıkçı hareketler bu niteliktedir (Bostancı, 1999:38-39). Adı sanı duyulmamış birçok kültür kendi kaderini tayin etmek için kıyasıya bir savaşa girmiş vaziyettedir. Bu durumu değerlendirmek için su sorular sorulmalıdır: Birincisi kendi kaderini tayin etmek hakkının sınırı nerededir? İkincisi ise kendi kaderini tayin hakkı değil başkasının da kaderini tayin etmek söz konudur. Bu durum modernite ile bağlantılı plesibit bir hak olarak gözükse de oldukça farklıdır (Friedman, 1994:101).

Kollektif kimlik arama çabası ile dışlama ve saldırganlık arasında belirli bir ilişki kurmak mümkündür. Kendi kolektif kimliğimizin iyi ve olumlu bir tanımını yapabilmek kötü ve olumsuz net, sabit ve değişmez bir biçimde tanıyabilmemize bağlıdır. Dışlama ve aşılama mekanizmalarında kimin bir dışlanan gruba dâhil olup olmadığı bireysel tercihlere bakılmaz. Bir de kimlik zorla kabul ettirilmeye çalışılır (Friedman, 1994:101). Ulusal kimlik, devlet kurmanın temel anahtar kavramı olmuştur. Yani ayrı bir ulusal kimlik ayrı bir devlet olmanın giriş kartı gibidir. Kültürel kimlik üzerine yapılan tartışmaların üzerinde anlaşıldığı bir nokta özellikle ulus bağlamından statik ve tek bir kültürel kimlik tanımının yapılmasının imkânsız olduğudur. Kültür dinamiktir ve devamlı değişir. Tek ve statik tanımdan amaç politiktir (Friedman, 1994:102). Günümüzde kimlik kavramı siyasi yönü nedeniyle küresel sistemde sıkça tartışılmaktadır. Bu nedenle bu tartışmaların üzerinde durmak gerekmektedir.

Küresel Sistemde Kimlik Tartışmaları

Modernleşme ile birlikte kimlik ön plana çıkmaya başlamıştır. Modernizm bireysellik kavramını ön plana çıkartmıştır. Modernizm ile ötekinin önemi artmıştır. Kendini daha fazla ifade etme ihtiyacı doğmaya başlamıştır. Öteki burada belirleyici olmaktadır. Batılı toplumlar sınıfa dayalı endüstriyel kapitalist modelden uzaklaştıkça kimlik kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Ulusal birlik nosyonu önemini kaybederek kimlikler daha önemli olmaya başlamıştır. Bu nedenle kimliğin önemli olması için ulusal kimliğin zayıflatılması veya ortadan kaldırılması, sonraki aşamalarda kültürel kavramların ön plana çıkarılması gerekmektedir.

Alberto Melucci kimliğin bir “şey” olarak değil, daha ziyade “bir ilişkiler ve temsiller sistemi” olarak görülmesi gerektiğini” savunmaktadır (Melucci, 1993: 68). Günümüz toplumunda bir “kimlik krizi” “verili bir konfigürasyonu zaman ve mekân içinde korumanın imkânsızlığı” olarak tanımlanır. Böylece toplumsal hareketlerin bireylere kendilerini bir aktör olarak ortaya koyma ve kendini tanıma ile başkalarını tanıma arasında bir denge tutturma yolunda kolektif bir imkân vermesinden ötürü kendine özgü niteliklerine kavuştukları düşünülür (Melucci, 1993:72). Melucci kimliği, kolektif eylemin dinamik, zuhur eden bir boyutu olarak görmektedir. Böylece kimlik sembolik bir kavramdır. Kimliğin sonradan dış etkenlerle biçimlendirdiğini savunur. Bu inceleme küçük gruplar için doğru fakat daha üst uluslar açısından incelendiğinde daha değişik sonuçlar çıkabilir (1993-72).

Kimliğin/kimlik kültürel çevrelerdeki sosyal konum ve statülerinin karşılığı olan çok boyutlu, inanç, tutum, değer yargıları gibi yaşam biçimini sembolize eden bir kapsama sahiptir (Karaduman, 2010:2686). Kimlik kültür içinde biçimlenir. Çocukluk yıllarından itibaren ailede başlar. Aile, çevre ilişkileri ile kimlik kavramı gelişir. Bu ilişkiler ile toplumda kendini konumlandırır. Kimlik kavramı aile, toplum olduğu kadar tarihi ve kültürel söylemlerde belirlemektedir. Kimlik tarihi süreç içerisinde değişken bir yapı barındırır. Kimliğin inşası bireysel veya kolektif olabilir. Bireysel kimlikler çok yönlü (aile, toplumsal cinsiyet, sınıf, bölge, din, etnik ve millet sıklıkla durumsaldır. Koşullara bağlı olarak önem derecesi değişir. Kolektif kimlikler ise kapsayıcıdır. Etnik ve milli bağlar şeklinde kendini gösterir (Bilgin, 1983:14). Bireysel kimlikte insan kendini aile, sosyal cinsiyet gibi oluşumlarda kendini daha dar yere oturtur. Kolektif kimlikte kendini daha geniş bir kitle olarak görür.

Melucci’ye göre kolektif kimlik, kendi eylemlerinin yönlendirilmesinin yanı sıra eylemlerinin cereyan ettiği fırsatlar ve kısıtlamalar alanıyla ilişkili olan, etkileşim içindeki birden fazla birey tarafından üretilmiş etkileşimsel ve müşterek bir tanımdır (Melucci, 1993:34). Bu nedenle homojen bir düzen arayışı boşunadır. Kolektif kimlikler ikili bir süreç tarafından desteklenir. Birincisi biz’im etrafımızda bir sınır oluşturan içerme süreci ve bizi onlardan ayıran bir dışlama süreci (Schlesinger, 1994:301). İkincisi ise kolektif kimlikler biçiminde eylem içinde oluşturulur ve hem içsel dinamikler hem de dışsal güç dengeleri çizgisinde sürekli olarak yeniden

oluşturulur. Bu yeniden oluşturma sürecinde kolektif hatıralara faal hale getirme yolunda oldukça karmaşık imgesel sürecin sürmesi söz konusudur.

Ulus hakkında Ernest Gellner yaptığı çalışmalarda, ulus devlet oluşumunun endüstrileşme ve onunla birlikte cereyan eden karmaşık işbölümünün talepleri tarafından harekete geçirilen merkezileşme süreçlerinin kaçınılmaz sonucu olduğunu savunmaktadır. O'na göre kırsal örgütlenme biçimleri yeniden örgütlenerek endüstriyel üretim biçimlerinin etkisini oluşturur. Bu endüstriyel üretim biçimleri evrensel standartlaşmış bir eğitim sistemini gerektirir. Gellner bu sürecin sonucu olarak siyasal biçim ile kültür arasında derin bir uyarlama yapması ile ulusçuluğun doğduğunu savunur (Gellner, 1983:35). Buna karşılık, Benedict Anderson'un ulus devlet hakkındaki düşünceleri Gellner'in düşüncelerine ters bir yapı oluşturur. O'na göre ulusu hayal edilmiş bir siyasal cemaattir. Ulus sınırlı olarak hayal edilen, esnekte olsa sonlu sınırları olduğunu ve sağlıklı bir yapı olmadığını savunur. Örnek olarak da Avrupa dışındaki devletlerde uluslaşma süreçlerinin güçlüklerinden bahseder. Bu nedenle ulus devleti oluşturan dil değil bir matbaa dilidir (Anderson, 2009:122). Yani yapay bir insan girişimidir.

Ulusal kimlik bir toplumun verili bir stratejik düzeyde oluşturulan bir kimlik biçimi olarak tanımlanabilir. Ulusal kimlikten söz edilebilmesi için içerme ve dışlama süreçleri analiz edilmelidir. (Schlesinger, 1994:290). Kollektif kimlikler ulusal kimliği meydana getirmede son derece önemlidir. Küreselleşme ile birlikte bu tip oluşumların önemlerini kaybetmesiyle kültürel kimlik kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır. Kültürel kimlik hem geçmişe hem de geleceğe aittir. Geçmişten gelen kültürel kimlik bu süreçte değişimlere uğramıştır. Böylece uygun deneyimler, ilişkiler, mevcut semboller ve fikirler doğrultusunda sürekli yapılmakta ve yeniden üretilmektedir (Larrain, 1995:223). Zaman zaman çeşitli kültürler üzerinde abartılı vurgu yapılarak insanlığın ortak unsurlarını belirsizleştirmeye ve ortadan kaldırmaya yardım etmektedir Böylece kültürel unsurlar ön plana çıkarılarak ırkçılığın ortaya çıkarılmasına zemin hazırlanmıştır. Kültürel oluşumların hazırlanmasında ve her kültürel oluşumdan bir millet veya devlet çıkarma arzuları kapitalist Pazar için elverişli bir ortamdır.

Kimliğin en önemli bileşenlerinden biri aidiyet duygusudur. Biz ve onlar bu duygu ile oluşturulur. “Biz”in pozisyonu ötekine göre belirlenir. Bu iki kavram birbirini tamamlayan bir niteliğe sahiptir. Sonuçta kimlik, ötekilerle kurulan ilişkilerde varlığını sürdürür. Bu yönüyle öteki, potansiyel bir tehdit ve çatışma kaynağı olarak kolektif kimliğin kendini keşfetmesini sağlar (Bostancı, 1999:38). David Harwey’e göre insanın bireysel ya da kolektif kimlik arayışı, değişen dünyada güvenli bir liman arayışı olarak özetlenebilir. İnsanların üzerine doğru patlayan üst üste yığılmış mekânsal imgeler kolajı içinde insanın konumu kimliği önemli hale getirmektedir. Kendimizi başkalarından nasıl ayırdığımız ise kimliğimizi belirlemektedir (Harwey, 1999:337).

Mekân üzerinde yapılan kimlik örgütlenmeleri bir işe yaramamaktadır. Çünkü bir mahalde yapılan kimliğin ileri sürülebilmesi için geleneğin gücünden dayanan güdülere dayanması gerekmektedir. Köklere yönelik arayış bulunduğumuz dönemde bölük pörçük bir arayış faaliyetidir. Günümüzde bu arayış faaliyeti çeşitli aldatmacalarla gerçekten saptırılabilme ihtimali ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle geçmişin tekrar yorumlamak suretiyle oluşturulan yerel kimlik gerçekçi ve güvenilir değildir (Harwey, 337:338). Bu gerçekçi ve güvenilir olmayan limanda yüzmek bu grupların lehine bir yarar sağlamamaktadır. Bu durumun kime yarar sağladığının anlaşılması için medyanın rolüne değinmek gerekmektedir.

Kimlik Tartışmalarında Medyanın Rolü Ve Kosova Örneği

Kimlik tartışmalarının bu denli genişlemesi ve yayılmasında günümüzdeki iletişim sürecine bakmak gerekmektedir. Karl Deutsch’a göre iletişim süreçleri toplumların, kültürlerin ve hatta bireylerin kişisel tutarlıklarının temelini oluşturur (Deutsch, 1966:8). Yabancılardan ziyade geniş bir grubun üyeleri daha verimli ve daha geniş bir konular silsilesi hakkında iletişime geçme yeteneğine sahiptirler (Deutsch, 1966:97). İletişimde bulunan insanlar toplumsal iletişim ortamını ortak bir şeyler arayarak kurumsallaştırmak isterler. Bu arenada medyanın kimliklerin oluşması ve ulusallaşmaya giden süreçteki rolü önem taşımaktadır. Uluslaşma sürecinde iletişimin tamamlayıcılık ve randımanlığı toplumsal çimento oluşurmaktadır. Buradaki tamamlayıcılık ve randımanlık küresel köyün oluşmasına neden olabilir (Schlesinger, 1994:267). Toplumsal çimento bireyleri bir arada tutar ve ortak bir yere sevk eder. Bu ortak yer ulus oluşumu olabilir. Ulus devletin bu denli gelişmesinde kitle iletişim

araçlarının etkisi büyüktür. Kitle iletişim araçları kolektif kimliğin oluşmasına katkıda bulunur. Ulusal kimliğin oluşmasına ulusal kimlik, ırk, din, sınıf gibi dört ana kültürel kimlik biçiminden sadece birisidir (Schlesinger, 1994:266).

Doğu bloğunun çökmesi üzerine burada kurulu olan totaliter rejimlerin oluşturduğu basın düzeni Avrupa'nın içine doğru genişlemeye başlamıştır. Batıdaki kapitalist medya girişimleri doğu bloğundaki basın ile ortaklık kurmaya başlayınca ortaya garip-melez bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu garip yapı, Batıda oluşması için örnek olarak gösterilmeye başlamıştır. Böylece oldukça karmaşık bir basın düzeni oluşmaya başlamıştır. Bir yandan özgürlükçü olarak anılan ve kapitalist düzen ile belirli anlaşmalar yapmış Batı düzeni, bir yandan da oldukça totaliter ve kapitalist girişimciliğin hızla oynacağı haline gelen bir Doğu düzeni. Bu karmaşık düzende kimlik kavramının son durumu incelenmeye değer bir yapıdadır. İdeolojik olarak birbirine karşıt iki toplumsal-siyasal ve ekonomik sistemden oluşan mirasın geçerliliğini yitirdiği Avrupa'daki son durumu incelediğimizde şöyle bir yapı ortaya çıkmaktadır: Birincisi, Avrupa Topluluğu yoluyla ekonomik ve siyasal bütünleşmeyi gerçekleştirmeyi hedefleyen girişimdir. İkincisi ise Eski Doğu Blok'u ülkelerinde siyasal çoğulculuk ve hızla yaşanan değişim. Üçüncüsü ise hem Doğu hem de Batıda ulus ve ulusun kendisini ifade etme girişimlerinin yeniden başlamasıdır.

Avrupa mekânı şu anda kültürel bir kolaj ifade etmekten ziyade çıkar ayrılıklarına yaslanan ulusal kimliklerin kesin bir şekilde ortaya konulmasının gündemde olduğu bir mekân gibi görünmektedir (Schlesinger, 1994:299). Oysa geçmişte Avrupa mekânının içerisinde oluşan bloklara yaslanarak ulus devlet olmayı hedefleyen girişimler olmuştur. Bu girişimlerde en dikkati çeken bölge eski Yugoslavya federal devletidir. Bu federatif yapıdan şimdiye kadar yedi devlet çıkmıştır. Uluslararası medya bu yeni oluşumlara hizmet eden bir yayın sergilemiştir. Yugoslavya federal devletinden çıkan en son oluşum olan Kosova bu durumu en iyi yansıtan bir görünüm arz etmektedir. Bu nedenle Kosova'nın bağımsızlık süreci ve bunun medyada ne şekilde işlendiği konusunun üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

Nüfusunun büyük bölümü Arnavut kökenli olan Kosova, 17 Şubat 2008'de Sırbistan'dan tek taraflı olarak bağımsızlığını elde etmiştir. Denize çıkışı olmayan ve

Avrupa'nın en yoksul bölgelerinden birisi olan Kosova'da halkın gelir kaynağının çoğunu tarım oluşturmaktadır. Kosova'nın yüzde beşi Sırp kökenli olmasına rağmen Sırbistan'ın çok önem verdiği bir bölgedir. Yugoslavya döneminde bu bölgeye verilen özerklik 1989 yılında Slobodan Miloşevic döneminde geri alınmaya başlamıştır. Çeşitli gerilla hareketlerinin de olduğu bağımsızlık çabaları 1990'lı yıllarda devam etmiştir. 90'lı yılların sonunda Yugoslav saldırısı ile çatışmalar başlamış ve NATO'nun müdahalesi ile ağır savaş suçları işlemekle de suçlanan Sırp güçleri bölgeden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Ardından bölgenin yönetimi Birleşmiş Milletler'e geçmiştir. Bu aşamadan sonra bölge yavaş yavaş bağımsızlık sürecine doğru gitmiştir. NATO güçleri Kosova'nın toprak bütünlüğünü sağlamak için kuvvetlerini uzun yıllar bu bölgede konuşlandırmıştır. Bu amaçla KFOR (Kosova Barış Gücü) oluşturulmuştur.

Kosova'nın bağımsızlığına giden süreçte Sırbistan'ın uluslararası düzeyde bu ülkenin bağımsızlık sürecini engelleme girişimlerinin yaşandığı görülmektedir. Rusya tek taraflı bağımsızlık ilanına şiddetle karşı olduğunu açıklamıştır. Bunu Batı basını sıkça işlemiştir (CNN-13 Şubat 2008). Sırbistan devamlı surette Kosova'daki Sırp azınlığın bağımsızlık ilanından sonra etnik temizliğe tabi tutulacağını iddia etmiştir. Bunun kanıtı olarak Kosova Başbakanı Hashim Thaci'nin eski bir gerilla lideri olduğunu göstermiştir. Gerçekten de Thaci 1990'lı yıllarda Kosova'nın bağımsızlığı için çabalayan bir gerilla lideriydi.

ABD defalarca Kosova'nın dostu olduğunu ve AB'ye entegrasyon olması gerektiğini ifade etmiş. Kosova bağımsızlığını ilan ettikten sonra IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası ekonomi kuruluşlarına üye olmuştur. Bağımsızlık ilan edildikten sonra Sırp azınlıkla olan ilişkilerini Batı'nın gözetiminde iyileştirme çabaları artmıştır. Fakat zaman zaman Kosova'nın kentlerinde Sırp azınlık ile çatışmalar sürmüştür. Örneğin Mayıs 2010'da Mitroviça kentinde Sırlar ve Arnavutluklar arasında çatışmalar yaşanmıştır. Kosova yönetimi ise bu dönemde CNN, CNN Turk, BBC Euronews, Bloomberg gibi televizyon kanallarında 60 saniyelik tanıtım reklamları yayınlamıştır. Buna ek olarak The Economics ve Newsweek dergilerinde de reklamlar yayımlanmaya başlanmıştır. 5 milyon Euro'dan fazla maliyeti olan reklam kampanyasının 2 yıl sürmesi hedeflenmiştir. Bu kampanyada Kosova'nın daha çok ülke tarafından tanınması amaçlanmıştır.

2010 yılına gelindiğinde Kosova'nın bağımsızlık ilanından iki yılı aşkın bir süre sonra BM Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Kosova'nın bağımsızlık ilan etmesinin uluslararası hukuka aykırı olmadığına karar vermiştir. Kararı açıklayan mahkeme başkanı Hisashi Owada "Uluslararası hukukun, bağımsızlık ilan edilmesine yönelik yasak içermediği ve bu nedenle bunun genel uluslararası hukukun ihlali olmadığını" ifade etmiştir. Oysa bağımsızlık ilan eden Kosova'nın kararının iptali yönünde UAD'a davayı Sırbistan açmıştır.

Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadic, UAD'nın bu kararda yeni bir ilke ortaya koyduğunu ve dünyada yeni devletlerin oluşumuna yol açan yeni bir sürecin başladığını ve bu durumun dünyanın birçok bölgesini istikrarsız hale getireceğini söylemiştir (Zaman, 22 Temmuz 2010). İstikrarsızlığın yaşandığı bölgelerden birisi olarak Türkiye'deki Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin gösterilmesi ve Kosova'yla ilişkilendirilme çabalarını Türkiye kabul etmemektedir. Kosova'nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden birisi olan Türkiye, Kosova'nın millet olarak daima var olduğunu ve tarihsel süreçte daima yeri olduğunu savunmaktadır. Oysa Kosova'yı tanımayan ülkelerin bir bölümü bölünme motifli sorunlar yaşamaktadır. İspanya'nın Bask ve Katalan bölgeleri, Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan'ın KKTC, Slovakya'da Macar azınlık, Rusya'nın Çeçenistan, Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya, Çin'in Doğu Türkistan ve Tibet bölgeleri ağır sorunlu bölgeler arasındadır. Kosova'nın bağımsızlık ilanı ile birlikte yeni mikro devletlerin oluşacağı konusundaki şüpheler artmıştır.

Kosova'daki gelişmeleri dünyadaki siyasi fikirlerin ışığında üç şekilde toplamak mümkündür: Birincisi Kosova'nın bağımsız olma hakkının bulunduğunu ve bağımsızlığın Batı demokrasisi için vazgeçilmez olduğu savunulmaktadır. Batı ülkelerinin yanı sıra Türkiye ve diğer İslam ülkelerinde Kosova'nın bağımsızlığı desteklemişlerdir. İkincisi, Sırbistan, Rusya gibi Slav kökenli ülkeler Kosova'nın Sırbistan'ın bir parçası olduğunu ve orada yaşayan halkın Slav kökenli olduğunu ve sonradan Müslümanlaştırıldığını savunmaktadır. Bu nedenle bu ülkeler bağımsızlığa karşı çıkmışlardır. Üçüncüsü ise, Yunanistan, Kıbrıs Rum Kesimi, Çin, İspanya gibi ülkelerin düşünceleridir. Kosova'nın bağımsızlığını kendi ülkelerindeki oluşumları tetikleyebileceği düşüncesiyle bölünmeye karşı çıkmışlardır. Bu siyasi düşünceler bu ülkelerdeki basını da etkilemektedir.

Almanya Dışışleri Bakanı Guido Westerwelle, Kosova'nın bağımsızlık kararının Kıbrıs veya başka bir bölge için geçerli olamayacağını ifade etmiştir (Zaman- 23 Temmuz 2010). Rusya Dışışleri Bakanlığı UAD'nın aldığı kararın Kosova'nın bağımsızlığının meşruiyetini ispatlayamadığını ve uluslararası alanda tanınma çabalarına muhalefet etmeye devam edeceklerini açıklamıştır. Gürcistan'dan tek taraflı bağımsızlığını ilan eden Abhazya Başkanı Sergey Bagapş ise UAD kararının memnuniyetle karşıladığını ve bu kararın Abhazya ve Güney Osetya'nın kaderini tayin etme hakkını teyit ettiğini söylemiştir (Milliyet-23 Temmuz 2010). Kıbrıs Rum Dışışleri Bakanlığı, "Kosova ile Kıbrıs'ın farklı olduğunu ve bu kararın uluslararası arenada istismar edileceğini öne sürmüştür. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Başbakanı Serdar Denktaş ise dünyanın ikiyüzlü olduğunu ve bu kararın KKTC için emsal olması gerektiğini açıklamıştır (Milliyet-24 Temmuz 2010). Çin, Rusya, Yunanistan'dan yayılan düşüncelere göre dünyanın çeşitli yerlerindeki ayrılıkçılık ve bağımsızlık hareketlerinin tek tek ele alınması gerekmektedir (Milliyet-24 Temmuz 2010). Kosova'nın bağımsızlığını koruma süresince Batı ile, özellikle, Avrupa Topluluğu ile bütünleşme çabaları Sırbistan baskısından kurtulmasına neden olmaktadır. Bu durum Sırbistan'ın daha çok izole edilmesine ve yalnızlaşmaya itmektedir. Batı medyası bu konudaki yaklaşımında yalnız değildir. Onları Türkiye ve İslam ülkelerindeki medya kuruluşları takip etmektedir. Rusya kendi iç dinamikleriyle, bağımsızlık isteyen devletçikleriyle ve Slav-Ortodoks politikasıyla Sırbistan'a verdiği desteği sürdürmektedir. Kosova AB ile entegrasyonu ile bir cephe ülkesi ve uydu devlet olmaktan kurtulma çabaları içerisinde. Kosova'da çeşitli kültürel kimliklerin kendini ifade etme çabasının ötesinde bağımsız bir devlet olmayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Burada ilginç olan ulusal kimlik oluşturma çabalarına kültürel kimlik olgusundan hareketle başlanmasıdır. Önce bölünme, kültürel kimliklerin kendini ifade etmesi, sonra da ulusallaşma girişimleri. Bu süreçte sonuçta ulusal devlet oluşturulmaktadır. Aslında bölünmek suretiyle küçük bir devlet olarak siyasi ve ekonomik dayatmalar daha kolay kabul edilmektedir. Cemaatleşme çabaları sonucunda cemiyet oluşturma ve ardından ulusallaşma girişimleri günümüzde kendi kaderini tayin etme hakkıyla ilgili sınırın nerede olduğunu ve bu hakkı tayin ettikten sonra başkasının kaderini de tayin etme girişiminde bulunduğu, bunun da amacının ekonomik ve politik olduğu söylenebilmektedir. Kosova'daki siyasi buhranlar devam etmektedir. 18 Ekim 2010

Pazartesi günü Kosova Demokratik Partisi (LDK) Başkanlık Kurulu, Kosova Demokratik Partisi (PDK) ile iktidar koalisyonundan çekilme kararı almıştır. LDK'nın koalisyon ortaklığını çekilmesinin nedeni Kosova Meclisinde Kosova PTT idaresinin özelleştirilmesi sürecine karşı çıkmasıdır. Zira Batı bloğu özelleştirme politikalarını desteklemekte ve Kosova'nın Batı kapitalizmine entegre olmasını istemektedir.

Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadić'in Kosovalı Sırlara barikatların kaldırılmaları yönünde çağrıda bulunması AB ve Batı tarafından olumlu karşılanmıştır. Sırbistan'ın bu şekilde uluslararası oyuncularla işbirliği yapması ve AB ile olumlu ilişkiler kurma çabaları dikkat çekmektedir. AB'nin Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi Stefan Füle, "gerek Kosova ve Sırbistan'ın, gerekse bölge halklarının çıkarları için görüşmelerde pragmatik, yaratıcı ve esnek davranmalarını istemişti². Burada Batı hem Sırbistan'ı hem de Kosova'nın desteğini alarak Batı çıkarlarını gözeten Batı yararına bir oluşumdan yana bir tutum izlemektedir.

11 Aralık 2010'da yapılan seçimleri Kosova Başbakanı Haşim Thaci kazanmıştır. Kuzey Kosova'nın boykot ettiği, güney Kosova'da yüksek bir katılımın olduğu seçimlerde Kosova'da ayrılık düşünceleri bir kez daha su yüzüne çıkmıştır³.

Sırbistan'ın AB'nin ve KFOR'un katkılarıyla Kosova hükümeti ile bir anlaşma yaparak ülkelerarası geçişleri belli usullere bağlaması Kosovalı Sırlar tarafından Sırbistan'ın Kosova'dan vazgeçmesi yolunda atılan bir adım olduğu değerlendirilmiştir⁴.

Kasım 2011'e gelindiğinde Kuzey Kosova'daki idari boşluğu Kosova ve Sırbistan'ın ortak idari denetim mekanizmasıyla aşacakları kararı alınmıştır⁵. Kasım ayının sonunda Kuzey Kosova'da Sırların barikatlarını aşmak için KFOR

² <http://www.tumhaberler.com/haber/index.pl?haber=8515776>

³ <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2010/11/08/feature-03>

⁴ http://mk.zaman.com.tr/mk-tr/newsDetail_getNewsById.action;jsessionid=BC266AB6B99575060019622CDF9E328A.node1?newsId=4876

⁵ http://www.rumelibalkanfederasyonu.org/site/index.php?option=com_content&view=article&id=3463:balkanlardan-haberler&catid=10:tuerkiye-balkanlar&Itemid=44

operasyonlarda bulunmuş⁶ ve bu operasyonlar bu makalenin yazımı sırasında da devam etmektedir. Burada dikkat çekici şey medyada verilen haberlerin Kosova'nın bağımsızlığını sağlamlaştırılmasına aynı zamanda diğer oluşumların bağımsızlığının önünü açmasına yönelik olduğu görülmektedir. Kosova'da meclis tarafından seçilmesi gereken Bağımsız Medya Komisyonu Üyelerinin seçilememesi tüm gözleri hükümete çevirmiştir. Basın tarafından hükümetin daha adem-i merkeziyetçi bir yönetim arzuladığı ve komisyonu bu şekilde kontrol etmek istediği iddia edilmiştir⁷.

İsveç Dışişleri Bakanı 6 Aralık 2011'de "müzakereleri ikiye ayırma" önerisi yapmıştır. Bakan Karl Bildt, Kosova'nın bugün hiç olmadığı kadar bölünmüş" bir ülke olduğunu ve bu nedenle yapılacak müzakerelerin Kosova-Sırbistan diyalogu ile AB-Kosova yapısal diyalogu şeklinde ikiye bölünmesi gerektiğini söylemiştir. Kosova Başbakanı Thaci ise bu önerinin kabul edilemez olduğunu ve Kuzeydeki Kosovalı Sırlarla görüşmeye hazır olduklarını fakat oradaki paralel yapıların başkalarıyla görüşme olasılığını reddettiğini açıklamıştır. Homojen devletler kurma fikrinin tekrar canlanması olan bu fikirler nedeniyle küçük oluşumların ortaya çıkmaktadır. Ulus devletlerin zayıflaması ile güçle kontrol edilen toplum ya da topluluklara hareket alanı açmaya devam etmektedir. Zayıflama ve parçalanma daha ziyade ekonomi ve siyaset alanındaki otorite yapısında meydana gelmektedir. Medyanın bu süreçte ekonomi ve siyasi yapının benimsetilmesine ve devam etmesine ilişkin katkısı bulunmaktadır. Özellikle Eski Yugoslavya'da ülkeler hem siyasi hem de ekonomik olarak belirli bloklara yaslandıklarından, o bloklara ait siyasi ve ekonomik entegrasyonları da yaşamaktadırlar. Burada medyanın işlevi hem blokların benimsetilmesini hem de sürecin devamını sağlamaktır. Yugoslavya'nın parçalanmasından sonraki devlet oluşumlarında bu izler görünmektedir. 1990'lı yıllarda Yugoslavya'nın parçalanması süreci Batı medyasının pek ilgisini çekmemiştir. Bosnalı Müslümanların etnik temizliği girişiminden sonra ABD hükümetinin çabaları ile Batı medyası bölge ile ilgilenmeye başlamıştır (Carruthers, 213-214). Batı medyası Kosova'nın bağımsızlık sürecini başından beri desteklemiştir. Kosova'nın Batı bloğuna entegre olma çabaları hem siyasi

⁶ <http://kosovaport.com/26112011t15079/>

⁷ <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2011/12/07/feature-01>

hem de ekonomik olarak desteklenmektedir. Bu desteğin oluşmasında ve devam etmesinde medyanın rolü büyüktür. Kosova örneğinde eski oluşumların reddedilmesi ve bağımsızlığa giden süreçte ulus devlet olmasının desteklendiği bir kampanya yürütülmüştür.

Eski Yugoslavya'nın sonuçta parçalandığı, yeni ulus biçimlerinin ortaya çıktığı bu yeni süreçte bölünme ve oluşumların artık son bulduğu söylenememektedir. Çünkü hali hazırdaki çeşitli blokların bu durumdan istifade etme faaliyetleri son bulduğunda oluşan yeni ülkelerin tekrar bölünme veya parçalanma yaşayabileceği görülmektedir.

Kosova'nın çoğunluğu Arnavut kökenli olmasına rağmen bu bölgenin Arnavutluk'a katılması konusunda Batı'nın olumsuz düşünceleri bulunmaktadır. Bu nedenle mevcut yapının korunması ve birleşmenin engellenmesi konusunda hem Batı hem de Rusya ile Sırbistan aynı şekilde düşünmektedir. Batı'nın birleşme hakkında olumsuz düşüncelerinin nedeni küçük devletlerin hem siyasi hem de ekonomik olarak daha iyi idare edilebileceği düşüncesidir. Batı medyası bu hâkim düşünceleri destekleyecek mahiyette yayınlar yapmıştır.

Sonuç

Modernizmin oluşturduğu yapı küreselleşme olgusu ile başka biçimlere dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm en çok kimlik alanında yaşanmaktadır. Küreselleşme en çok ulus devlet yapısını sarsmaya, dönüştürmeye başlamıştır. Modernizmin başarısız olması insanların yeni arayışlara yönelmelerine neden olmuştur. Küreselleşme bu aşamada devreye girmiştir. Tek elden kültür dayatmaları ile insanların aynılaştırılması mümkün olmuştur. Böylece kapitalizmin merkezileştirilmesi ile uluslararası sermayenin her yere hükmetmesi sağlanmıştır. Küreselleşmenin en başarılı olduğu şey, ulus devletin, ulusal ekonomilerin gücünün zayıflatılmasıdır. Ulus devletin oluşturduğu kolektif kimlikler ile küreselleşmeyle dayatılan kültürel kimlik arasında bir tartışma yaşanmaktadır. Kültürel kimlik oluşumları ulus devletleri parçalayan, sarsan, yeni çözüm arayışlarına götüren yeni oluşumlara zemin hazırlamıştır. Bu tartışmalarda medyanın rolü çok önemlidir. Çünkü kimliklerin oluşmasında, tartışılmasında medya önemli bir konuma sahiptir.

Küreselleşme ile birlikte toplumlar ve kurumlar birbirlerine daha bağımlı hale gelmişlerdir. Yeni teknolojiler ve yeni örgütlenme biçimleri, sermayenin hızlı yer değiştirmesi küreselleşmenin en önemli özelliklerindedir. Bu durum zaman ve mekân sıkışması olarak ifade edilebilir. İnsanların küreselleşme ile daha da kolay ulaşması-yakınlaşması zamanın kısılmasına neden olmuştur. Küreselleşme ulusal kimliklerin zayıflamasına, yer yer yokedilmesine, yeniden tanımlama arayışlarına zemin hazırlamış ve böylece ülkelerde ayrılıkçı hareketler artmıştır. Böylece çatışmalar daha sıklaşmaya, yaygınlaşmaya başlamıştır. Ulusal kimlik daha aşırı savunmacı ve saldırgan olarak ırkçılığın artmasına neden olmuştur. İnsanlar daha çok içe dönmeye başlamış ve kültürel kimlik oluşumlarına ilgi duymaya, odaklanmaya başlamışlardır.

Küreselleşme ile birlikte çeşitli siyasi bloklar güçlerini daha da fazla hissettirmeye başlamıştır. Küreselleşmenin bu boyutları küresel sistemin iç mantığı ile yakından ilgilidir. Daha önce modernizm ile oluşan kimliğin kültürel uzamı değişmeye başlamıştır. Modernizmin ortadan kaldırmaya çalıştığı doğa ve gelenek tekrar ortaya çıkmış ve önem kazanmaya başlamıştır. Modernist kimlik zayıflamaya başladığı zaman aşırı isterik olma eğilimine girdiğinden ayrılıkçı hareketlerin bastırılmasında şiddete daha çok başvurulduğu gözlemlenmektedir. Böylece buna tepki olarak cemaatleşme eğilimi artmış ve cemiyet olgusu güç kaybetmiştir. Küreselleşme ile birlikte kapitalin sık sık yer değiştirmesi dünyada krizlerin artmasına neden olmaktadır. Küreselleşme modernizmin hakim olduğu dünyaya yarar sağlamakta ve diğer bölgeleri ötekileştirerek onları kendi krizleriyle baş başa bırakmaktadır. Modern olmayan dünyadaki kültürel kimlik oluşumları bir devlet olma hedefine doğru gitmektedir. Bu çabayı da çeşitli siyasal bloklara yaslanarak yapma eğiliminde ve durumunda görünmektedirler.

Kimliğin dış etkenlerden etkilenecek kültür içinde biçimlenmesi ve kimlik kavramının aile, toplum olduğu kadar tarihi ve kültürel söylemlerle inşa edilmesi dikkat çekmektedir. Ulusal kimliğin oluşturulması safhasından sonraki adım olan ulus devlet zamansal bir sürece ihtiyaç duymaktadır. Kolektif kimlikler ulusal kimliği meydana getirmede çok önemlidirler. Kültürel oluşumlar kültürel kimliğin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kültürel kimliğin ön plana çıkarılmasıyla ortak unsurlar ortadan kaldırılmaktadır. Her kültürel oluşumdan bir millet veya devlet çıkarma hedeflerinin bir parçasıdır.

Kimliklerin oluşturulmasında ve geliştirilmesinde medyanın önemi vurgulanmalıdır. Özellikle kültürel kimlik oluşumunda daha çok medyadan faydalanmak istenmektedir. Önce kültürel kimlik oluşumları, sonra cemaatleşme ve cemiyet olma hedefi bulunmaktadır. Bu süreçte ulusal devlet olmaya giden yolda, medya önemli bir rol üstlenmektedir.

Kosova örneğinde de aynı süreç yaşanmaktadır. Yugoslavya'nın parçalanmasıyla oluşan devletlerden en son bağımsızlığını ilan eden Kosova etnik ve dini açıdan farklı bir yapı oluşturmaktadır. Nüfusunun çoğu Arnavut ve Müslüman olan bu bölge hem Arnavutluk'a hem de Yugoslavya'ya ait yapısıyla ilginç bir durum arz etmektedir. Hem Arnavutluk'la birleşme yolunu seçebilir, hem de Yugoslavya'dan ortaya çıkmış devletler ile eski bağlantılarını sürdürebilir. Oysa Kosova bir adım daha öteye geçerek Batı'nın siyasal ve medya desteğiyle bağımsızlığını seçmiştir. Batı'daki kapitalist sistem ile çeşitli anlaşmalar yapan Kosova medyası, aslında totaliter ve kapitalist girişimciliğin arenası haline gelen yayıncılık alanında bir "Doğu düzenini" içinde barındırmaya devam etmektedir.

Daha önce Kosova Yugoslavya'nın özerk bir bölgesi iken ulus devlet olmayı başarmıştır. Bu yapısıyla dünyanın geri kalan kısmına örnek olmuştur. Dünyanın çeşitli yerlerindeki çeşitli oluşumların kendi kaderini tayin etme girişimlerinin sınırları hâlâ bir tartışma konusu olmaktadır. Batı medyasının Kosova'yı açık desteklemesi ve bu desteğin Türkiye ile diğer İslam devletleri tarafından da takip edilmesi ile önümüzdeki günlerde Kosova ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Rusya ve Sırbistan ise hem yönetimleri hem de medyası ile Kosova'nın bağımsızlığı konusunda şiddetle olumsuz bir tavır takınmışlardır.

Kosova'nın Dünya Bankası ve IMF gibi Batı organizasyonlarına üye yapılması, Avrupa Birliği ile ilişki kurulmasının desteklenmesi girişimleri dikkat çekmektedir. Bu durum ülkeyi siyasi ve ekonomik dayatmalara açık hale getirmektedir. Kosova örneğinde olduğu gibi günümüzde belli yerlerde ulus devletlerin zayıflaması ve ortadan kalkması söz konusudur. Parçalanmış ve bölünmüş devletlerde bile kültürel oluşumların devam edeceği kolayca tahmin edilebilmektedir. Küreselleşme sürecinde kapitalist sistem içerisinde bir devlet ne kadar küçük ve bağımlılıklar içinde olma potansiyeli

taşıyorsa, o denli ekonomik yararlanma artmaktadır. Örneğin Batının önerdiği paralel yapılarla yapılacak görüşmelerin Batının oyun alanını daha da genişleteceği değerlendirilmektedir. Bu süreçte medyanın rolü kültürel kimliklerin üzerinde daha fazla durulması gerektiği üzerinedir. Medyanın etkisiyle kültürel kimlikler daha kolay benimsetilmekte ve sağlamlaştırılmaktadır.

Kaynakça:

- Akdemir Müslim A. (2004). Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 3 Sayı:1*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Anderson, Benedict. (2009). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. İstanbul: Metis
- Bilgin, Nuri (1995). *Kollektif Kimlik*. İstanbul: Sistem.
- Bostancı, Naci. (1999). *Bir Kollektif Bilinç Olarak Milliyetçilik*. İstanbul: Doğan.
- Carruhers, Susan L (200). *The Media at War*. New York: St. Martin's Press.
- Deutsch, Karl W. (1966). *Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality*. New York: The Technology Press of The Massachusetts Institute of Technology.
- Friedman, Jonathan. (1994). *Cultural Identity and Global Process*. Londra: Sage.
- Gellner, Ernest (1983). *Nation and Nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Giddens, Antony. (1989). *Sociology*. Oxford: Polity Press,
- Hall, Stuart. (1991). The Local and the Global: Globalization and Ethnicity. (Der. Anthony D. King). *Culture, Globalization and the World System* içinde. New York: Macmillan.
- Hall, Stuart. D. Held ve T. Mc Grew (1992). *Modernity and its Features*. Cambridge: The Open University ve Polity Press.
- Harvey, David. (1999). *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*. (Çev.: Sungur Savran). İstanbul: Metis.
- Karaduman Sibel. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. *Journal of Yasar University 2010 17 (5)*. İzmir: Yasar University.
- Koray, Meryem. (1999). *Küreselleşme Süreci ve Ulus Devlet*. Ekonomi, Siyaset Tartışmaları. <http://www.populertarih.com/kuresellesme-sureci-ve-ulus-devletekonomisiyaset-tartismalari/> 22.10.2010
- Larrain, Jorge (1995). *İdeoloji ve Kültürel Kimlik: Üçüncü Dünya Gerçeği*. (Çev.: Neşe Nur Domaniç). İstanbul: Sarmal.
- Melucci, Alberto (1993). *Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. (Der. John Keane ve Paul Mier). Londra: Hutchinson Radius.
- Schlesinger, Philip (1994). *Medya Devlet ve Ulus: Siyasal Şiddet ve Kollektif Kimlik*. (Çev.: Mehmet Küçük). İstanbul: Ayrıntı.

Copyright of Global Media Journal: Turkish Edition is the property of Global Media Journal, Turkish Edition and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.